

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Guidelines for Curriculum Development that Aligns with Lifelong Learning

สมพิศ สีตะสุด

E-mail: Sompit.sit@lru.ac.th

โทรศัพท์: 0632329895

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้นำเสนอหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต คุณสมบัติผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบธนาคารหน่วยกิต และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความมุ่งหวัง แนวทางการพัฒนาหลักสูตรของประเทศไทยต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เน้นการพัฒนาทักษะความรู้เชิงบูรณาการ ลงมือปฏิบัติ ผสมผสานการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เน้นการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเตรียมรับความเปลี่ยนแปลงในโลกที่เป็นจริง

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

The academic article presented principles and concepts of Guidelines for Curriculum Development that Aligns with Lifelong Learning including meaning, importance curriculum meaning, importance, principles and concepts, goal lifelong learning for all qualifications of lifelong learners credit bank and Guidelines for developing a curriculum that is consistent with expectations, the development of curriculum in Thailand must be aligned with the needs of society focus on integrated knowledge and skills through hands-on learning ,Integrate learning both inside and outside the classroom, emphasizing lifelong learning to help learners prepare for changes in the real world.

Keywords: Curriculum Development, Lifelong Learning

² อาจารย์ประจำ กลุ่มวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 -2579 วางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศในระยะยาว 20 ปี โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคมีการศึกษาที่มีคุณภาพพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ (แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579) แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ไว้ดังนี้ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลก” และนโยบายสาธารณะที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของการจัดการศึกษา ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัยของชาติคือ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ของยุทธศาสตร์ที่ 3 มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์อดออม โอบอ้อมอารีมีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้องมีทักษะที่จำเป็นในโลกอนาคต สามารถใช้ภาษาไทยได้ดี มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ 3 รวมทั้ง อนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนักพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูงและนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง เพื่อเป็นหนึ่งในขับเคลื่อนและยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติให้ไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และเป็นประเทศที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญาและนวัตกรรมในอีก 20 ปีข้างหน้า (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายด้าน เช่น เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อการดำรงชีวิต การทำงาน และการศึกษามีแนวคิดที่ส่งเสริมให้คนในประเทศเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ ไม่จำกัดช่วงวัยหรือสถานะทางการศึกษาเป้าหมายคือเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ และศักยภาพของบุคคล ให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันในรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่ได้รับความสนใจส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดแนวคิดการเริ่มต้นเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตัวเอง โดยไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหนก็สามารถเรียนรู้ได้ไม่มีที่สิ้นสุด การเรียนรู้ไม่ได้จบแค่ในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น บุคคลจะอยู่วัยผู้ใหญ่หรือวัยชราก็ยังสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตจากข้อความที่กล่าวมา คือการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) คือการเรียนรู้บางสิ่งบางอย่าง โดยเริ่มต้นจากความอยากรู้ในเรื่งนั้น ๆ และเราต้องการหาความรู้หรือหาคำตอบด้วยตัวเอง (Self-initiated study) ในเรื่องที่ยากรู้นั้นไม่จำเป็นต้องนั่งเรียนในห้องเรียนไม่จำเป็นต้องเอาความรู้หรือหาคำตอบไปใช้ในการสอบ แต่อาจจะเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง สร้างอาชีพ สร้างรายได้ เสริมทักษะที่จำเป็น หรือเพื่อได้ลองเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากโลกที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงทุกวัน ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดเมื่อนุษย์ทุกคนเกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาจะเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้มีก้าวหน้าและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิต การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่จะทำให้เราพัฒนาและเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ได้ตลอดชีวิตมีเป้าหมายในการมีชีวิตอยู่ที่ชัดเจนขึ้น และช่วยเติมเต็มคุณค่าในการมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความหมายมากขึ้น หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นศึกษาในกลุ่มเป้าหมาย 4 ช่วงวัยคือ เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา กลุ่มเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษา นักศึกษา กำลังแรงงาน และผู้สูงอายุ ในแต่ละกลุ่มมีการจัดการศึกษา คุณลักษณะที่คาดหวังที่แตกต่างกันปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีผลจากทางด้านนโยบายหรือข้อกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตัวบุคคล หน่วยงานภาครัฐและเอกชนหรือสถาบันการศึกษาทุกระดับ ครูหรืออาจารย์ที่ยังไม่มีความรู้เข้าใจในเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริงจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวผู้เรียนในการพัฒนาทางสติปัญญา ความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีคุณภาพขาดเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในเชิงประจักษ์ได้ ตลอดจนสภาพการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย (สุบิน ไชยยะ, 2562)

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นวิถีของชีวิตที่มนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของตนเองเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นจะไม่เกิดความยุ่งยากอีกต่อไปเพราะผู้เรียนสามารถค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเองได้ง่ายขึ้น รวมทั้งสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ด้านวิทยาการ ได้อย่างอิสระในทุกที่ตลอดเวลาผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ขอเพียงให้ผู้เรียนเรียนรู้การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ แหล่งข้อมูลที่สำคัญเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียน ผู้เขียนบทความขอเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังนี้คือ 1) ควรส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรหรือปรับปรุงหลักสูตรที่เอื้อต่อการเรียนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และที่สำคัญคือตรงกับความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน 2) ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบออนไลน์ที่มีความหลากหลายทันสมัย เข้าถึงได้ง่ายสะดวกต่อการใช้งาน 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการอ่าน ติดตามข้อมูลข่าวสารที่ทันสถานการณ์จากทั่วโลกเพื่อรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และ 4) ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ที่ยั่งยืน

จากข้อความที่กล่าวมาผู้เขียนบทความขอเสนอประโยชน์จากบทความเรื่องนี้คือได้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างให้คนมีความคิดสร้างสรรค์ คิดเชิงวิพากษ์ เรียนรู้โดยไม่มีการอบไม่มีขีดจำกัด ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่าง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ สามารถนำไปแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต กล้าเผชิญกับปัญหา มีความเป็นผู้นำผู้จามที่ดี มีความสามารถในการสื่อสารเป็นนักประสานงานทำงานร่วมกับผู้อื่น พัฒนาตนเองให้มีความเจริญงอกงาม ก้าวหน้าในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ปรับตัวให้ทันกับโลกและเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการแสวงหาความรู้ การกระหายความรู้เป็นสิ่งที่จะทำให้เราพัฒนาและเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น ได้ตลอดชีวิต

ความหมายของหลักสูตร

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

ทาบา Taba (1962) ได้กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์และจุดหมายเฉพาะ การเลือก และจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล

โอลิวา Oliva (2005) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่ถูกสอนในโรงเรียน (Curriculum is that which is taught in school)
2. หลักสูตร คือ ชุดของรายวิชา (Curriculum is a set of subjects)
3. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชา (Curriculum is content)
4. หลักสูตร คือ โปรแกรมการศึกษา (Curriculum is a program of studies)
5. หลักสูตร คือ ชุดของวัสดุอุปกรณ์ (Curriculum is a set of materials)
6. หลักสูตร คือ ลำดับของรายวิชา (Curriculum is a sequence of courses)
7. หลักสูตร คือ ชุดของวัตถุประสงค์ด้านการปฏิบัติ (Curriculum is a set of performance objective)
8. หลักสูตร คือ รายวิชาที่ศึกษา (Curriculum is a course of study)
9. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรการแนะแนว และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Curriculum is everything that goes on within the school, including extra-class activities, guidance, and interpersonal relationships)
10. หลักสูตร คือ สิ่งที่ถูกสอนทั้งในและนอกโรงเรียนที่ได้รับการชี้แนะจากโรงเรียน (Curriculum is that which is taught both inside and outside of school directed by the school)
11. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งที่ได้รับการวางแผนโดยบุคลากรของโรงเรียน (Curriculum is everything that is planned by school personnel)
12. หลักสูตร คือ ชุดของประสบการณ์ที่ผู้เรียนกระทำในโรงเรียน (Curriculum is a series of experiences undergone by learners in school)

13. หลักสูตรคือ ประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนที่ได้รับการเรียนในโรงเรียน (Curriculum is that which an individual learner experiences as a result of schooling)

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวว่า ความหมายของหลักสูตรที่มีผู้กล่าวถึงและใช้กันมากมี 5 ประการ ซึ่งสรุปได้โดยใช้คำว่า “ SOPEA” ซึ่งมาจากความหมายของหลักสูตรแต่ละลักษณะในภาษาอังกฤษ เพื่อง่ายต่อการจดจำ ดังนี้

1. Curriculum as Subjects and Subject Matter (หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน)
2. Curriculum as Objectives (หลักสูตร คือ จุดหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ)
3. Curriculum as Plans (หลักสูตร คือ แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่นักเรียน)
4. Curriculum as Learners' Experiences (หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน)
5. Curriculum as Education Activities (หลักสูตร คือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน)

ธารง บัวศรี (2542) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมายการจัดเนื้อหากิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมามีนักการศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างหลากหลายซึ่งมีความหมายสอดคล้องกันด้านจุดประสงค์ จุดมุ่งหมายเฉพาะ การจัดเนื้อหา รายวิชา วัสดุอุปกรณ์ การเรียงลำดับเนื้อหาวิชาของหลักสูตร รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในโรงเรียนนอกโรงเรียน ทำให้ทราบว่าการพัฒนาหลักสูตรนั้นมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์คือให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายในการเรียนนั่นเองจากในส่วนของผู้เขียนบทความ จึงสรุปความหมายของหลักสูตรได้ดังนี้หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้ของเนื้อหาวิชาที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนพึงบรรลุตามขั้นตอนที่กำหนดเพื่อจัดโอกาสการเรียนรู้ กิจกรรม ประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยวิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนทั้งในและนอกสถานศึกษา

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาของคนในประเทศ เพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดในการวางแผนให้บุคคลในประเทศดำเนินการตามกระบวนการในระยะเวลาที่กำหนดจึงสรุปความสำคัญของ หลักสูตรได้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับสามารถใช้หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษา การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล การจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้
2. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีหลักสูตร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกๆด้าน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป
3. หลักสูตรเป็นเครื่องมือทำนายอนาคตของการศึกษาของชาติ อนาคตการศึกษาของชาติย่อมมาจากหลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ ดังนั้นถ้าหลักสูตรของชาติมีคุณภาพ มีความเหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลให้การศึกษาของชาติมีคุณภาพด้วย
4. หลักสูตรเป็นเครื่องมือบ่งชี้ถึงความสำเร็จของประเทศ เนื่องจากหลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ดังนั้นหลักสูตรที่มีคุณภาพก็จะนำไปสู่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพด้วย เพื่อให้คนในชาตินำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป
5. หลักสูตรเป็นตัวกำหนดลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นในรูปแบบใด เพราะหลักสูตรจะกำหนดวิสัยทัศน์ว่า หลังผู้เรียนที่จะสำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับการศึกษาแล้ว จะมีคุณสมบัติ คุณลักษณะอย่างไร อันจะแสดงถึงลักษณะของคนและสังคมในอนาคตด้วย

6. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีการแข่งขันด้านเศรษฐกิจของนานาชาติประเทศ ดังนั้นหลักสูตรและการจัดการศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้สามารถสร้างอาชีพและรายได้เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศได้

7. หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ครูผู้สอนจะต้องยึดตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

8. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานของการศึกษา หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดทิศทางเป้าหมายในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาของประเทศ ดังนั้นการกำหนดให้สถาบันการศึกษาโดยใช้หลักสูตรเดียวกันทั้งประเทศ ก็จะส่งผลให้มีมาตรฐานการศึกษาเดียวกันด้วย

จากความสำคัญของหลักสูตรสามารถนำมาสรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือพัฒนาความเจริญของประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสามารถนำไปแข่งขันกับนานาชาติประเทศได้ เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการศึกษาพัฒนาคน พัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มีความรู้ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลักสูตรจะต้องตอบสนองความต้องการของคนในประเทศมีความทันสมัยมีความยืดหยุ่นที่สำคัญทุกคนในประเทศต้องสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นการเรียนรู้ในภาพรวมที่เกิดจากการนำการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษตามอัธยาศัยมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกช่วงวัยได้ พัฒนาศักยภาพของบุคคลทุกช่วงวัย ให้มีความรู้ มีความชำนาญ มีทักษะ มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นแนวทาง กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของบุคคลในการรับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ตลอดช่วงชีวิตของแต่ละบุคคลดังที่มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ดังนี้

ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Cropley and Dave (1978) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันสองมิติ คือมิติแนวตั้งเป็นมิติที่มองว่าบุคคลควรได้รับการศึกษาทุกช่วงเวลาตลอดชีวิตของเขา การศึกษาในโรงเรียนเป็นเพียงช่วงหนึ่งของชีวิตเท่านั้น จึงไม่เพียงพอที่จะครอบคลุมความต้องการของชีวิตทั้งหมดได้ ช่วงชีวิตที่ยาวนานที่สุดของบุคคลคือหลังจากจบโรงเรียนไปแล้ว ดังนั้น การศึกษาหรือการเรียนรู้จากภายนอกโรงเรียนจึงมีความสำคัญแก่บุคคลมาก และควรจะใช้วิธีที่หลากหลาย ส่วนมิติแนวนอนนั้นเป็นมิติที่มองว่าการศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การศึกษาและการเรียนรู้ควรประสานกันหลาย ๆ ส่วนทั้งในโรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ โดยมีทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษตามอัธยาศัย ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ควรจะเป็นลักษณะของเครือข่ายที่ผสมผสานรูปแบบและแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนและควรมีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง

Mackenzie, Eraut, and Jones (1970) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง เป็นการเรียนรู้ในภาพรวมที่สนองต่อความต้องการทางการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลหรือของแต่ละกลุ่มอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตสอดคล้องกับความหมาย

Peterson (1976) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของผู้เรียน อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคมและบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ๆ ช่วงของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา ไปจนถึงผู้สูงอายุ และเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย

Sidhye (2010) การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้อยู่ในวัยเด็กหรือในชั้นเรียนเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตและในช่วงสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของสถานที่ เวลาที่ได้รับความรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ได้

สุนทร สุนันท์ชัย (2544) อธิบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง เป็นการรับความรู้ ทักษะ และเจตคติตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตาย ทั้งที่ได้รับจากโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ มีการจัดและไม่จัดตั้ง อีกทั้งมีการวางแผนและไม่มีการวางแผน แต่ถ้าต้องการที่จะเรียนรู้อย่างเป็นกิจลักษณะและเกิดผลจริงจึงและความต่อเนื่องกันโดยตลอดจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมไปตามแผนที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งการเรียนรู้จากการวางแผนจะให้เกิดความต่อเนื่องในประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ศรัญญา รณศิริ (2561) การเรียนรู้ตลอดชีวิตหมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและอิสระตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นกระบวนการรับรู้ด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ จากบุคคลหรือสถาบัน โดยการเรียนรู้จะเกิดอย่างเป็นระบบหรือไม่เป็นระบบก็ได้ และเป็นการเรียนรู้ที่มีการผสมผสานระหว่างรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่จำเป็น อันจะทำให้เกิดการพัฒนาดนและสังคม สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตสามารถปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

จากนักวิชาการทั้งต่างประเทศและนักวิชาการชาวไทยต่างให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้ นักวิชาการต่างประเทศให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันสองมิติ คือมิติแนวตั้ง และมิติแนวนอน เป็นการเรียนรู้ภาพรวม มองว่าบุคคลควรได้รับการศึกษาทุกช่วงเวลาตลอดชีวิตจึงไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่ แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ๆ ช่วงของชีวิต อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคมและบุคคล โดยมีทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของสถานที่ เวลาที่ได้รับความรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งมีแนวความคิดที่สอดคล้องกับนักวิชาการชาวไทยเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ รูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและอิสระตั้งแต่เกิดจนตายที่ได้รับจากโรงเรียนและนอกโรงเรียน เป็นกระบวนการรับรู้ด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ เป็นการเรียนรู้ที่มีการผสมผสานระหว่างรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่จำเป็น อันจะทำให้เกิดการพัฒนาดนและสังคม สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตสามารถปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

ผู้เขียนบทความจึงสามารถนำมาสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตหมายถึง เป็นการได้รับการศึกษาของบุคคลทุกช่วงเวลาของชีวิตไม่ใช่การเรียนเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้นแต่การเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังจากเรียนจบในระดับโรงเรียน การเรียนรู้จากภายนอกโรงเรียนไม่ครอบคลุมความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆทำให้เกิดการปรับตัวตื่นตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ทราบว่าการศึกษาคือความเชื่อมโยงของชีวิตที่ต้องเรียนรู้ มีทักษะในการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตที่มีใช้เฉพาะการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เท่านั้นแต่ยังต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงสถานการณ์ที่ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของสถานที่ เวลาที่ได้รับความรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ได้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ด้านการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับความหมายของการดำเนินชีวิต

ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของนโยบายเศรษฐกิจ การคลัง แรงงาน เพื่อตอบโจทย์การเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังสัมพันธ์กับการลดระดับความเหลื่อมล้ำและความยากจนของสังคมในภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมพัฒนาทักษะแบบอาชีวศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ที่เป็นกำลังแรงงาน มีความสัมพันธ์กับโอกาสการจ้างงานเพิ่มขึ้น การได้รับค่าจ้างที่สูงขึ้นและยังสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงตัวเองในด้านสุขภาวะ การมองโลกในแง่ดี และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived control) ความเสี่ยงในการขาดแคลนทักษะทางพฤติกรรม (Soft Skills) ค่านิยมวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตและการทำงานรูปแบบใหม่ และความเสี่ยงต่อการขยายตัวของแรงงานนอกระบบ (แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 -2579)

Hasan (1996) อธิบายความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสำคัญต่อการยกระดับความรู้ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ให้เป็นไปตามความเจริญก้าวหน้าของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
2. การเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยสร้างความเท่าเทียมของบุคคลในการเข้าถึงการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่ได้มีโอกาสในการเรียนสามารถกลับเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ โดยอายุไม่ใช่อุปสรรคของการเรียน
3. การเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถพัฒนาทักษะ ความรู้ ให้มนุษย์สามารถเผชิญหน้าและรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งยังสามารถรักษาคุณภาพและความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรม
4. การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้การเรียนรู้ของบุคคลไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิต ซึ่งส่งผลให้ต้องรับภาระหนักเพียงช่วงวัยใดช่วงวัยหนึ่งแต่การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยผสมผสานการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของมนุษย์ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สุนทร สุนันท์ชัย (2544) ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้การศึกษาลดชีวิตมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ทำเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ในการทำงานให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ
2. การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้บุคคลรู้จักการเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับตนเองเพื่อรองรับกับบทบาทชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลให้บุคคลสามารถเลือกและผสมผสานสิ่งที่มีอยู่กับสิ่งใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นให้เป็นไปอย่างกลมกลืน
3. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นการจัดการเรียนรู้ให้แต่ละบุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและเป็นไปตามความต้องการ ความสะดวกของตนเอง ส่งผลให้สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศรูปแบบต่าง ๆ ที่ถูกพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว
4. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและการปกครอง ทำให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองมากขึ้น รวมถึงมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะมีบทบาทสนับสนุนการสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม โดยเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้อย่างอิสระ
5. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างสังคมธรรมดาก้าวสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสังคมที่สนใจต่อกิจกรรมของความเป็นมนุษย์ ทั้งด้านการทำความเข้าใจและสร้างอารยธรรมที่ดีงาม ตลอดจนสามารถสร้างมนุษย์ให้มีทักษะของการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างผาสุกบนพื้นฐานเหตุผล และมีจิตที่เป็นประชาธิปไตย
6. การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้การเรียนรู้เข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมายในทุกช่วงอายุ โดยไม่เจาะจงเพียงเฉพาะกลุ่มที่ศึกษาอยู่ในระบบเท่านั้น หากเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มอายุรวมถึงผู้สูงอายุ วัยแรงงาน สามารถมุ่งกลับเข้าสู่ถนนของการเรียนรู้ได้
7. ข้อจำกัดของการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องก้าวเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่มีหลักสูตรการสอนไม่ตรงกับความต้องการ ทั้งนี้การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะสามารถพัฒนาการเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์แบบมากขึ้น

ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตสรุปได้ว่า การเรียนรู้ของบุคคลไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิตแต่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้จากบุคคลที่พร้อมยกระดับความรู้ ความเจริญก้าวหน้า ของคนในสังคมทุกช่วงเวลาของการดำเนินชีวิต เพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลเกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลง มีความยืดหยุ่น มีการพัฒนาทักษะความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้การทำงาน การใช้ชีวิตส่วนตัวและรวมไปถึงการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน เตรียมพร้อมในการรับมือกับความไม่แน่นอนในอนาคตที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างต่อเนื่อง

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของการศึกษาที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณกว่า 30 ปีแล้วภายใต้ความพยายามของ OECD, UNESCO และสภายุโรป (Council of Europe) เป็นการสนองต่อความบกพร่องที่เกิดขึ้นในอดีต ในขณะที่บุคคลเรียนรู้ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ในช่วงเริ่มแรกของชีวิต ซึ่งกลับได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างจำกัดโดยถูกครอบงำ โดยการศึกษาที่เป็นทางการ (Formal Education) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้โอกาสทางการศึกษาที่สองแก่คนที่ไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่เพียงหมายถึงการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมการเรียนรู้ทุกรูปแบบตลอดช่วงชีวิตอีกด้วย (สมาลี สังข์ศรี, 2545) การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้เรียนทุกกลุ่มช่วงวัย (Life-long) ตั้งแต่เด็ก เยาวชน นักศึกษา ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ โดยแต่ละกลุ่ม อาจมีบริบทการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (Life-wide) เช่น การเรียนรู้ภายในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน หรือสถานประกอบการ รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ชีวิตแบ่งออกได้เป็น 3 แบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้ในระบบ (Formal Learning) ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาหรือการฝึกอบรมและนำไปสู่คุณวุฒิทางการศึกษาที่ได้รับการยอมรับ 2) การเรียนรู้นอกระบบ (non-Formal Learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้เหมือนการเรียนในระบบ แต่ไม่ได้นำไปสู่การให้คุณวุฒิและ 3) การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (informal learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยที่ผู้เรียนอาจไม่ได้ตระหนักถึงการสร้างความรู้และทักษะจากการเรียนรู้ดังกล่าวก็ได้

สรุปหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการสร้างความตระหนักรู้ สร้างกระบวนการความต่อเนื่องของความรู้ ความถนัดของบุคคล มีวิจารณ์ญาณในการคิด การกระทำ สามารถทำให้บุคคลเกิดความตระหนักในตนเองให้มีความสำคัญของการเรียนรู้ในทุกช่วงเวลาของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในวัยเด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด จิตใจ การกระทำ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยผ่านการเรียนรู้ที่เป็นรูปแบบและไม่เป็นรูปแบบ จากในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย เป็นการสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง เพราะประเทศต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างรากฐานด้านทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการศึกษา อบรม และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดการแข่งขันในโลกเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

เป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Delors' (1996,2013) กำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ดังนี้ เสาหลักที่สื่อถึงเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ 4 ด้าน ได้แก่ 1. การเรียนรู้ (Learning to Know) 2. การเรียนเพื่อทำบางสิ่งบางอย่าง (Learning to do) 3. การเรียนเพื่อมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together) และ 4. การเรียนเพื่อสร้างตน (Learning to be) กล่าวได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นที่เป้าหมายทั้งเพื่อการสร้างความแน่นแฟ้นในสังคม และการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ Tsang (2013) เสนอกลยุทธ์การเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายในชีวิต และมีสุขภาวะที่ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ที่นำไปสู่การสร้างทักษะชีวิต และจากรายงานการศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อรองรับการพลิกโฉมฉบับพลันและวิกฤตการณ์โลก กล่าวว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้สามารถปรับตัวจากการเป็นผู้เรียนรู้แบบตั้งรับ (passive learner) ให้เป็นผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง (self-directed learner) และมีความตื่นรู้ (agile learner) มีทัศนคติของความเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurial mindset) เป็นคนที่มีคุณภาพและสามารถปรับตัวรับกับความผันผวนของโลกในมิติต่าง ๆ (เช่น เทคโนโลยี) ทั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มจะมีคุณลักษณะที่คาดหวังเฉพาะที่แตกต่างกันไป ได้แก่ เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา มีทักษะที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 มีทักษะการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมการทำงาน การเอาตัวรอดในสังคม หรือการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา มีทัศนคติที่ส่งเสริมการพัฒนา (growth mindset) มีวัฒนธรรมของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้ จะรวมถึงการป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนที่ยังอยู่ในระบบการศึกษาที่เป็นกลุ่มเสี่ยงและมีความเปราะบาง ให้ยังคงมีความพร้อมและศึกษาต่อไปได้จนถึงระดับสูงสุดตามศักยภาพนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา มีทักษะที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะที่ตอบโจทย์การทำงาน หรือการเป็นผู้ประกอบการ มีวัฒนธรรมของการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถปรับตัวให้ยังคงเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานได้ และมีภูมิคุ้มกันต่อภาวะวิกฤตด้านเศรษฐกิจและสังคมกำลังแรงงาน ซึ่งรวมถึงกำลังแรงงานทั้งในระบบและนอกระบบและแรงงานอิสระที่รับ

งานผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ (gig workers) กำลังแรงงานทักษะกลางและต่ำ (Medium and low-skill workers) มีทักษะขั้นพื้นฐานด้านดิจิทัลและภาษาต่างประเทศที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ มีทัศนคติส่งเสริมการพัฒนา (growth mindset) พร้อมยกระดับไปสู่การเป็นกำลังแรงงานทักษะสูง กำลังแรงงานทักษะสูง (high-skill workers) มีทักษะที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ส่งผลต่อตลาดงาน สามารถพัฒนาตนเองเพื่อทำงานที่ซับซ้อนมากขึ้นหรือพร้อมปรับตัวเข้าสู่อาชีพใหม่ สามารถแข่งขันในตลาดงานได้ผู้สูงวัยและผู้ที่กำลังเข้าสู่การเป็นผู้สูงวัย เป็นผู้ที่มีภาวะพลุดพลัง (active ageing) เป็นผู้สูงอายุที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขกับตนเอง ครอบครัว หรือชุมชนรอบข้าง สามารถพึ่งตนเองได้ทักษะด้านเทคโนโลยีขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ การเข้าสังคมหรือทำงานหรือยังสามารถทำประโยชน์ให้สังคมและเศรษฐกิจได้ตามที่สุขภาพกายและจิตเอื้ออำนวย

จากเป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตสรุปได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือการเรียนรู้ การเรียนเพื่อทำในสิ่งที่ต้องการของชีวิต การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคม และการเรียนรู้เพื่อสร้างตน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของโลกในมิติของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและอื่น ๆ ในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะในการทำงาน การเอาตัวรอด พึ่งตนเองได้มีทักษะด้านเทคโนโลยี การเป็นผู้ประกอบการ และการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดแรงงาน รวมทั้งการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ

คุณสมบัติผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

กฤษณพร อยู่สวัสดิ์ (2565) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะ 5 ด้านของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่

1. เจตคติต่อการเรียน หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ โดยเล็งเห็นประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ ตระหนักว่าชีวิตคือการเรียนรู้ เป็นส่วนหนึ่งชีวิตที่จะช่วยในการพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ดีและท้าทาย
2. แรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ หมายถึง ลักษณะภายในที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยมีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ให้สำเร็จ มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มีความกระหายใคร่รู้ มีจิตใจรักที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แสวงหาโอกาสที่จะเรียนรู้ทั้งจากการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะของตนเองอยู่เสมอ
3. ความสามารถในการเรียนรู้ หมายถึง ทักษะในการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปประเด็นข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับ ความสามารถในการหาวิธีการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งความสามารถในการอ่านเขียนและการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น
4. ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง หมายถึง ความสามารถในการสืบค้นข้อมูลความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งหรือสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ของตนเอง วางแผนการเรียนรู้ ดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเองและประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง
5. ความสามารถในการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการพูด เขียนหรือสื่อสารถ่ายทอดข้อมูลความรู้ หรือความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องกับบุคคลอื่น และมีความสามารถในการฟังเพื่อรับข้อมูลความรู้ ทักษะและความคิดเห็นต่าง ๆ รวมทั้งมีความสามารถในการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่สื่อสารได้

จากคุณสมบัติผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถนำมาสรุปได้ว่า ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกช่วงวัยนั้นควรมีความเชื่อมโยงต่อการเรียนรู้ว่ามีประโยชน์ที่จะนำตนเองไปสู่เป้าหมายเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีแรงผลักดัน ใคร่รู้แสวงหาความรู้ โอกาสในการเรียนรู้ใหม่ ๆ พัฒนาทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ จะเห็นได้ว่าแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นคือการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ทุกคนที่ต้องเรียนรู้ ปรับตัวอยู่กับความพลิกผันอยู่เสมอ การศึกษารูปแบบใหม่ให้บุคคลที่มีความสนใจในการพัฒนาตนเองในทักษะต่าง ๆ เปิดกว้างสำหรับผู้เรียนทุกช่วงวัยที่มีการรับรองสะสมหน่วยกิตในระบบคลังหน่วยกิตหรือธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank System) ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือระบบที่ใช้ในการบันทึก สืบค้น ติดตาม ความก้าวหน้าของผู้เรียนในการเรียนรู้ จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอาจเป็นการเรียนรู้ทาง

อาชีพ การศึกษาต่อ หรือกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการศึกษาตามระบบที่หน่วยงานกำหนด การนำเข้าระบบคลังหน่วยกิตของการเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถตรวจสอบและวางแผนการเรียนรู้ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้ข้อมูลเหล่านี้ในการวางแผนและพัฒนาตนเองในทางที่ตนเองต้องการในอนาคตผู้เขียนบทความขอเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ ระบบธนาคารหน่วยกิตเพื่อให้ผู้อ่านบทความนี้ได้รับทราบแนวทางดังนี้

ระบบธนาคารหน่วยกิต

สะสมหน่วยการเรียนรู้หรือธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) เป็นการดำเนินการเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและประชาชนได้นำผลการเรียนรู้และประสบการณ์ทางการทำงานหรืออาชีพทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย มาทำการรับรองและเทียบโอนกัน ได้ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนหรือผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสเชื่อมโยงการเรียนรู้หรือประสบการณ์การทำงานสามารถพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น ลดขั้นตอนและความซ้ำซ้อน และความสามารถนำไปใช้ในการเรียนและการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการพัฒนาประเทศในที่สุด (ฉันทนา จันทรบรรจงและทักษ์ อุดมรัตน์, 2555; ศิริพรรณ ชุมชุม, 2558 ; สมศักดิ์ นาวายุทธ, 2558)

ระบบธนาคารหน่วยกิต เป็นระบบการศึกษาแบบเปิดที่ยอมรับประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งจากการเรียนในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยผู้เรียนสามารถสะสมหน่วยกิตการเรียนรู้ทั้งจากการศึกษาในระบบและนอกระบบเพื่อขอวุฒิการศึกษาได้ ระบบธนาคารหน่วยกิตสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ธนาคารหน่วยกิตระดับอุดมศึกษา และธนาคารหน่วยกิตระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกับระดับอาชีวศึกษา1) ระบบธนาคารหน่วยกิต ซึ่งมีสาระสำคัญสำคัญ เช่น กำหนดให้ผู้เรียนสามารถสะสมผลการเรียนและผลลัพธ์การเรียนรู้ ความสามารถและหรือสมรรถนะ ในคลังหน่วยกิตได้โดยไม่จำกัดอายุและคุณสมบัติของผู้เรียน ไม่กำหนดระยะเวลาในการสะสมหน่วยกิต และระยะเวลาในการศึกษา ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนและสะสมหน่วยกิตในสถาบันอุดมศึกษามากกว่า 1 แห่งได้ การสะสมหน่วยกิตในคลังหน่วยกิตให้สามารถสะสมได้ทั้งผลการเรียนจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์บุคคล โดยครอบคลุมการศึกษาในระดับอนุปริญาและปริญาตรี โดยปกติแล้วสถาบันอุดมศึกษาจะไม่กำหนดระยะเวลาการเก็บสะสมหน่วยกิตที่ได้จากการเรียนรู้ แต่ต้องมีการพิจารณาความทันสมัยของเนื้อหา รายวิชาก่อนที่จะเทียบโอนเนื้อหาดังกล่าวเข้าสู่การเรียนในระบบ และเมื่อเทียบโอนแล้ว นักศึกษาจะต้องสำเร็จการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามหลักสูตร กลุ่มเป้าหมายของผู้เรียนในระบบธนาคารหน่วยกิต ครอบคลุมทั้งผู้เรียนภายนอกที่เป็นบุคลากรวัยทำงานนำนักศึกษาที่ต้องการศึกษาในสาขาอื่นเพิ่มเติม และนักเรียนหรือนักศึกษาที่ต้องการเรียนล่วงหน้า (pre-degree) ซึ่งถือเป็นการเปิดกว้างโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมคนทุกช่วงวัย ให้สามารถเข้าถึงได้ตามความพร้อมและความสนใจ ปัจจุบันได้เริ่มมีการดำเนินงานด้านระบบธนาคารหน่วยกิตระดับอุดมศึกษาบ้างแล้ว โดยส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานภายในสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง ส่วนการดำเนินงานที่เป็นการเชื่อมโยงธนาคารหน่วยกิตของสถาบันอุดมศึกษาที่มีพันธกิจใกล้เคียงกันได้เริ่มมีบ้างแล้ว ในการศึกษาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตยังมีจำกัดบางประการ เช่นผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนในหมวดวิชาเฉพาะไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนหน่วยกิต รวมของหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษาที่จะเป็นผู้ให้ปริญญา ทำให้ผู้เรียนยังต้องใช้ระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปีในการเรียนในระบบ จึงจะมีสิทธิ์สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษานั้น อีกทั้งผู้เรียนในระบบคลังหน่วยกิต จะไม่มีสิทธิ์ได้รับเกียรติคุณ นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ ผู้เรียนยังคงไม่สามารถเรียนผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตได้ทุกรายวิชา เนื่องจากบางวิชายังไม่สามารถเปิดสอนในระบบธนาคารหน่วยกิตได้ นอกจากนี้ หากเป็นการเทียบโอนความรู้และการให้หน่วยกิต จากการศึกษาในระบบและ/หรือ การศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบ จะไม่สามารถเทียบเป็นผลการเรียนแบบตัวอักษรได้ และจะไม่มีการนำมาคำนวณระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม 2) ธนาคารหน่วยกิตระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระบบการสะสมหน่วยกิตการเรียนรู้ (credit bank system) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่ออกจากระบบการศึกษาเนื่องจากข้อจำกัดบางประการ เช่น ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาการตั้งครรภ์ ให้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น โดยเชื่อมโยงหน่วยงานที่จัดการศึกษาในทุกกระบวนและทุกระดับขั้นเข้าด้วยกัน และลดข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาตลอดชีวิต รูปแบบการสะสมและเทียบโอนหน่วยการเรียนรู้ สามารถเทียบ

โอนได้ทั้งผลการเรียนและการเทียบประสบการณ์ ซึ่งจะครอบคลุมประสบการณ์การทำงาน การฝึกอบรม และการฝึกอาชีพ และสะสมผลการเทียบโอนดังกล่าวไว้หรือนำไปเป็นส่วนหนึ่งของวิชาตามหลักสูตรของสถานศึกษาที่รับเทียบโอนเพื่อต่อยอดการเรียนรู้ในระดับสูงขึ้นหรือการนำไปเพิ่มวุฒิเพื่อประกอบอาชีพ โดยสามารถเทียบโอนได้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ทั้งนี้สถานศึกษาในระบบจะดำเนินการเฉพาะการเทียบโอนผลการเรียน ส่วนสถานศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยจะดำเนินการทั้งการเทียบโอนผลการเรียนและการเทียบประสบการณ์ทั้งหลักสูตรปกติและหลักสูตรอบรมวิชาชีพระยะสั้น รูปแบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเทียบโอนผลการเรียนจากหลักสูตรที่จัดการศึกษาเป็นระดับ 2) การเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาต่อเนื่อง 3) การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ 4) การเทียบโอนผลการเรียนจากหลักสูตรต่างประเทศ 5) การเทียบโอนผลการเรียนจากการประเมินความรู้และประสบการณ์ ข้อจำกัดของระบบธนาคารหน่วยกิต ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังมีบางประการ เช่น ยังขาดหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่บริหารจัดการในการสะสมหน่วยการเรียนรู้ ขาดการใช้เทคโนโลยีเพื่อใช้บริหารจัดการความเชื่อมโยงของระบบสะสมหน่วยกิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

จากการสะสมหน่วยการเรียนรู้หรือธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการเปิดกว้างโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมคนทุกช่วงวัย ด้วยระบบธนาคารหน่วยกิต ได้วางแผนการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกช่วงวัยที่แท้จริง การเรียนผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเรียนต่อเนื่องให้ครบจนสำเร็จการศึกษา หากต้องการหยุดเรียนสามารถพักการเรียนได้ มหาวิทยาลัยจะเป็นผู้เก็บหน่วยกิตไว้ในระบบและจะกลับมาเรียนเมื่อพร้อมก็สามารถทำได้ ในรูปแบบของกาเรียนมีทั้งการเรียนในภาคปกติ และการเรียนออนไลน์ ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนและสะสมหน่วยกิต ในสถาบันอุดมศึกษา มากกว่า 1 แห่งได้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความมุ่งหวัง

อังคณา อ่อนธานี (2563) เสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความมุ่งหวัง ดังนี้

1. การจัดหลักสูตรต้องมุ่งการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง มีทักษะแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พัฒนาเพื่อให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาแล้วต้องมี คือ 1) แก่นความรู้เนื้อหา 2) วิธีการที่จะแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับเด็กในศตวรรษใหม่ และ 3) ทักษะการคิด เช่น การคิดแบบสังเคราะห์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ผู้เรียนทุกคนก็ควรมีทักษะด้านการสื่อสารได้และทักษะการใช้เทคโนโลยี (Thailand development Research Institute, 2013) การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ และเป็นการเตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตของผู้เรียน ซึ่งต้องการเปลี่ยนจากการจัดการศึกษาในเชิงปริมาณไปสู่การจัดการศึกษาในเชิงคุณภาพ คือลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา แต่เพิ่มการมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนระหว่างสอนกับ ผู้เรียนการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และลดบทบาทของครูจากผู้สอน เป็นเพียงผู้ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้มีการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เตรียมสื่อ แหล่งเรียนรู้ และเตรียมคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ปฏิรูปหลักสูตรให้มีลักษณะกระชับ (Lean Curriculum) อันได้แก่ เน้นแนวคิดหลักและคำถามสำคัญในสาระการเรียนรู้ ลดเนื้อหาที่ไม่จำเป็น เรียนรู้ผ่านโครงงานและการทำงานเป็นทีม สนับสนุนการใช้ ICT ในการหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูง และความสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน นอกจากนั้นหลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นโดยให้แต่ละโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของตนได้ ทั้งนี้ควรลดจำนวนจำนวนชั่วโมงการเรียนในห้องเรียน และเพิ่มการใช้วิธีการสอนที่หลากหลายที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่นการเรียนรู้ผ่านโครงการและการแก้ปัญหา รวมถึงมีการใช้เทคโนโลยีนำเสนอเนื้อหาอย่างทันสมัยมีปฏิสัมพันธ์ มีส่วนร่วม และใช้สนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) การเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (Connectivism)

3. เน้นหลักสูตรบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Curriculum) และบูรณาการแบบข้ามวิชา (Transdisciplinary Curriculum) ให้มีความสำคัญกับสิ่งที่เรียน เน้นสิ่งที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ สามารถทำได้ และเป็นไปได้ การเรียนรู้แบบท่องจำรายวิชาต่าง ๆ เพื่อรับเกรดและเพื่อจบการศึกษาต้องถูกแทนที่ด้วยการนำทักษะความรู้ไปใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ เป็น

หลักสูตรที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (Life in the real world) เกิดมโนทัศน์ของ Education is life เรียนในสิ่งที่ เป็นโลกจริงในชีวิต ด้วยเนื้อหาต้องมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ และท้าทายเป็นหลักสูตรที่ให้นักเรียนเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ และคำถามเกี่ยวกับอนาคตเชิงวัฒนธรรม สังคม และสากล ความเป็น Global Model มีการกระตุ้นและจูงใจผู้เรียนให้เป็นคนใฝ่เรียนรู้ที่ยังคงแสวงหาการเรียนรู้แม้จะจบการศึกษาออกไป

4. หลักสูตรจะต้องปรับปรุงจัดการเรียนการสอนให้เป็นกระบวนการ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องปรับให้อยู่บนฐานของนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งเอื้อต่อคนทุกกลุ่มให้สามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ พัฒนาลังข้อมูล สื่อ และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สื่อตำรา และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้มีมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ส่งเสริม สนับสนุนให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ความสามารถและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสม เต็มตามศักยภาพในแต่ละช่วงวัย รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรจะไม่จำกัดอยู่แต่ภายในห้องเรียน แต่จะเชื่อมโยงครู ผู้เรียน ชุมชน เข้าสู่ชุมคลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูจะต้องปรับเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกช่วยให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ต่อยอด มุ่งสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะ ทักษะคิด ค่านิยม เพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพทางบวกที่มีทั้งความสำเร็จและความสุข

สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความมุ่งหวัง จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ พัฒนาทักษะที่จำเป็น และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้จริงจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบการเรียนรู้ ผู้สอน และผู้เรียนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้ผู้คนเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ ไม่จำกัดช่วงวัยหรือสถานะทางการศึกษา เป้าหมายคือเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ และศักยภาพของบุคคล ให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

จากแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่กล่าวมา ผู้เขียนมีแนวความคิดและแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ กล่าวคือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวของผู้คนตั้งแต่แรกเกิด วัยเรียน วัยทำงาน วัยชรา ที่ทุกคนเกิดการเรียนรู้ในทุกช่วงวัยมีทักษะมีความชำนาญ เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ในสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ จนเกิดความชำนาญที่เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากความตั้งใจ การลงมือปฏิบัติ เพียงแต่สิ่งเหล่านั้นไม่ได้นำมาเข้าระบบการจัดการศึกษาเพื่อรองรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีระบบ การลงทะเบียน การเก็บหน่วยกิตของผู้เรียน หลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนทุกช่วงวัย ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาหรือแม้แต่ผู้ที่ต้องศึกษามากกว่า 1 สาขาควบคู่กันได้ เพื่อให้ ผู้เรียนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพตามที่ต้องการสำเร็จการศึกษาและมีโอกาสได้รับการทำงานสูงกว่าคนบุคคลอื่นจึงเป็นการส่งเสริมเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความท้าทายการเปลี่ยนแปลงพลิกผันที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและเป็นการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพของประเทศที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณพร อยู่สวัสดิ์. (2565). อุปนิสัย “ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต” สร้างได้. ออนไลน์ .<http://www.chula.ac.th/hiahliaht/82379/#ทำไมต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต> (สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2566).
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ.
- ฉันทนา จันทน์บรรจง และทักษ์ อุดมรัตน์. (๒๕๕๕). **การสะสมหน่วยการเรียนรู้ของประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา).
- อึ้ง บัณฑิต. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ธนัชาการพิมพ์.
- แนวทางดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิตระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2562. (8 พฤศจิกายน 2562). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 136. (ตอนที่ 274 ง.) หน้า 32 -39.
- สมศักดิ์ นาวายุทธ. (๒๕๕๘). **ระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้และการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ กรณีศึกษาสาธารณรัฐเกาหลี**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2560) .**แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค, 2560.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). **ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ ยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **รายงานการวิจัยการพัฒนาคุณภาพและยกระดับการศึกษาของผู้เรียนโดยใช้ระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้ (Credit Bank System) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: พริก หวานกราฟฟิค, 2559.
- สุมาลี สังข์ศรี.(2545). **รายงานสรุปการสัมมนานโยบายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุบิน ไชยยะ.(มกราคม-มิถุนายน 2562). **การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์**. ปีที่ 20,168-173.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2544). **หลักและปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิตในเอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ**. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะกรรมการมาตรฐานอุดมศึกษา.(2565).ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานอุดมศึกษา เรื่องแนวทางการดำเนินงานคลังหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษา 2565.ออนไลน์.<https://academic.swu.ac.th/Portals/62/> (สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2567).
- ศรัญญา รณศิริ. (2561). **การพัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนรู้ตลอดชีวิตของพลเมืองไทยด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ศิริพรรณ ชุมชุม. (๒๕๕๘). **ระบบการรับรองผลการเรียนรู้เดิม ประเทศออสเตรเลีย**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา)
- อังคณา อ่อนธานี. (2563, มกราคม- มีนาคม). มุมมองในการพัฒนาหลักสูตรผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 22 (1) :366-380.

- Cropley, A. J., and Dave, R. H. (1978). **Lifelong Education and the Training of Teachers**: Developing a Curriculum for Teacher Education on the Basis of the Principles of Lifelong Education. Hamburg: UNESCO Institute for Education.
- Delors, J., et al. (1996). Learning: The treasure within. **Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century**. Paris: UNESCO.
- Hasan, R. (1996). **The emergence of literacy**. London: Routledge.
- Taba, H. (1962). **Curriculum development**. New York : Harcourt, Brace, & World.
- Tsang, Adolf Ka Tat. Learning to change lives: **The strategies and skills learning and development system**. Toronto: University of Toronto Press, 2013.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. Lifelong Learning (Technical Note).
- Oliva, Peter F. (2005). **Developing the Curriculum**. 6th ed. Boston : Pearson Allyn and Bacon.